

Triodos Bank over Geld en Schuld

Position paper voor het rondetafelgesprek ‘Geld en Schuld’ met de vaste commissie voor Financiën van de Tweede Kamer, 13 juni 2019

‘This Agreement, in enhancing the implementation of the Convention, including its objective, aims to strengthen the global response to the threat of climate change, in the context of sustainable development and efforts to eradicate poverty, including by:

(...)

c) Making finance flows consistent with a pathway towards low greenhouse gas emissions and climate-resilient development.’ (Akkoord van Parijs, artikel 2)

Ons monetair-financieel systeem

Het rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) *‘Geld en Schuld’, de publieke rol van banken* (2019) bevat een brede analyse van ons monetair-financieel systeem en de daaraan verbonden gebreken. Het is daarbij van waarde dat de WRR ook de fundamentele discussie over de huidige wijze van geldcreatie belicht. Triodos Bank herkent veel in de analyse en aanbevelingen van de WRR. De twee kernproblemen in ons huidige stelsel betreffen de grote omvang van private schulden en de onbalans tussen publieke en private belangen. Belangrijke stappen zijn in de komende jaren mogelijk en nodig om het monetair-financieel systeem dienstbaarder te maken aan de maatschappelijke uitdagingen van vandaag. Daarnaast zien wij kansen voor meer stabiliteit en diversiteit.

Maatschappelijke dienstbaarheid: transitie naar een duurzame en inclusieve economie

De WRR wijst terecht op de paradox dat terwijl een steeds groter deel van het bankwezen in de afgelopen vijftig jaar is gaan opereren als commerciële instellingen, het bankwezen – ongemerkt – een steeds grotere publieke rol is gaan vervullen. De WRR beveelt daarom aan om de publieke dimensie van banken beter te verankeren en te borgen dat de belangen van de samenleving een stevigere plaats krijgen.

In de missie van Triodos Bank staat bewust omgaan met geld en krediet centraal. Met vele collega’s in de internationale gemeenschap van waardengedreven banken (Global Alliance for Banking on Values, GABV) financieren wij ondernemingen en projecten die bijdragen aan brede welvaart (people, planet, prosperity) met oog voor de lange termijn. Met zicht op impact, risk en return trachten wij optimaal en transparant invulling te geven aan de centrale functie van het financiële stelsel: dienstbaarheid aan de maatschappij en reële economie. De maatschappelijke opgave om te komen tot een duurzame en inclusieve economie is groot en vraagt ook van financiële instellingen een substantiële inspanning om daaraan bij te dragen.

Alle financiering is impactfinanciering. Financieringsbeslissingen hebben altijd invloed op de ontwikkeling van economie en samenleving. Het is van belang dat financiële

instellingen naar die wetenschap handelen. Want de tijd dringt. Bijvoorbeeld omtrent klimaatverandering is de kentering nog niet zichtbaar ingezet. De wereldwijde uitstoot van broeikasgassen stijgt nog steeds, de impact op ecosystemen – het onontbeerlijk fundament van onze economie en samenleving - is groter dan eerder voorzien, en realisatie van de aanbeveling van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC, 2018) om de mondiale temperatuurstijging niet verder op te laten lopen dan gemiddeld 1,5 °C is vooralsnog niet in beeld.

Daarnaast heeft het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019) van de Verenigde Naties recent nog een alarmerend rapport over biodiversiteit gepubliceerd. Ook op het gebied voedsel en landbouw liggen uitdagingen. Financiële instellingen kunnen een significante bijdrage leveren aan de noodzakelijke transitie naar een systeem waarbij landbouw samen met de natuur werkt, gezonde voeding wordt gestimuleerd en welvaart eerlijk verdeeld.

Deze opgaven zijn onderdeel van de bredere mondiale agenda voor 2030, zoals vervat in de Sustainable Development Goals (2015). Deze doelen omhelzen naast een duurzame ook een inclusieve samenleving, waarin iedereen de kans krijgt onderdeel te zijn van de maatschappij door middel van onder meer goed onderwijs, gezondheid en geen armoede en honger meer. Triodos Bank hanteert deze SDG-agenda als leidraad bij de beoordeling van voorstellen voor hervorming van het monetair-financieel systeem.

Het tegengaan van klimaatverandering en andere maatschappelijke uitdagingen vraagt heroriëntatie van private geldstromen en aanpassing van het monetair-financiële landschap. Het Ontwerp-Klimaatakkoord is een stap in de goede richting, waaraan Triodos Bank graag steun heeft verleend. Financiële instellingen zijn bereid gebleken tot een helder commitment aan de doelen van dit akkoord. Daar kan Nederland trots op zijn.

Private middelen zijn nodig om de transitie naar een klimaatneutrale economie en samenleving te financieren en dat vraagt van financiële instellingen maximale bereidheid hierin een faciliterende rol te vervullen. Daarnaast zullen instellingen bestendig en voortvarend de relevante financieringen en beleggingen in de oude fossiele economie dienen terug te brengen. Het inzichtelijk maken van de 'carbon footprint' van relevante financieringen en beleggingen en het formuleren van reductie-doelen stelt de instellingen in staat daarop grip te krijgen. Ook van de zijde van de toezichthouder (DNB) wordt hiervoor indringend aandacht gevraagd. Zo draagt de financiële sector bij aan de transitie en worden transitierisico's beheerst, wat bijdraagt aan financiële stabiliteit.

In dit verband beveelt Triodos Bank aan dat de Europese Centrale Bank eveneens een dergelijke methodologie adopteert zodat aankopen van de ECB in het kader van QE alsmede de afwikkeling van deze portefeuilles in overeenstemming worden gebracht met de doelen van het Akkoord van Parijs.

Er zijn verschillende opties om financiële instellingen dieper te verbinden aan de maatschappelijke uitdagingen van deze tijd. Een gebalanceerde governance met voldoende oog voor de lange termijn is hier relevant. Dat vraagt versterking van het langetermijnperspectief van aandeelhouders. De structuur van Triodos Bank is hiervan een voorbeeld. Een andere suggestie is om de dialoog met stakeholders te versterken en zo de maatschappij een stem te geven in de financiële sector en bij specifieke instellingen. Dat kan via - gelijk de aanbeveling van de WRR - een Maatschappelijke

Adviesraad waarmee tot uitdrukking wordt gebracht dat een bank geen ‘gewone’ onderneming is.

Goede Europese financiële spelregels en toezicht kunnen eveneens verschil maken. Ter gelegenheid van de herziening van de EU-kapitaalregels voor banken (2018) heeft Triodos Bank een kapitaalopslag voor fossiele investeringen bepleit. Naar aanleiding van de lopende discussie over een duurzame Europese taxonomie (onderdeel van het EU Action Plan on Sustainable Finance) maakten wij onze zorgen kenbaar in een brief aan de minister van Financiën (afschrift verzonden aan de vaste commissie voor Financiën). Wij vrezen een beperkte taxonomie die vooral tot meer regels voor groene koplopers leidt, maar niet bijdraagt aan de gewenste verschuiving van private financiering naar de duurzame economie.

Geldcreatie en schuld niveaus

Zoals de WRR terecht stelt is het huidige monetair-financieel systeem product van een lange evolutie, waarbij de geldschepping meer en meer bij private banken terecht is gekomen. Creatie van geld gaat vandaag de dag (bijna) altijd samen met creatie van schuld door private banken.

Dat oogt bijzonder, want geldcreatie wordt door velen op het eerste gezicht beschouwd als een publieke functie die door de overheid (of centrale bank) dient te worden beheerd.

In reactie hierop circuleren diverse voorstellen (zoals het Chicago Plan) die beogen – naast andere doelen zoals het voorkomen van bankruns – de geldcreatie geheel in publieke handen te brengen. Dat is een fundamentele verandering van het huidige stelsel die wellicht kansen biedt, maar ook veel vragen oproept. Zo is het moeilijk voorstelbaar ‘schuldenvrij’ geld te introduceren, aangezien maatschappelijk vertrouwen in geld uiteindelijk altijd berust op een (impliciete) vordering jegens derden of de gemeenschap. De gevraagde transitie naar een (volledig) publiek geldsysteem is dermate groot, dat beter zicht op de maatschappelijke effecten gewenst is. Zover is de discussie hierover naar de opvatting van Triodos Bank nog niet gevorderd. Parallele munten of circulair geld bieden hier vermoedelijk nu meer perspectief, want die kunnen bijdragen aan diversiteit en economische stabiliteit. Zo neemt Triodos Bank deel aan de ‘United’, een pilot met een eigen munt die gebruikt wordt voor transacties tussen duurzame ondernemers in Nederland (United Economy).

Geldcreatie via private financiering is (gelukkig) niet onbeperkt mogelijk. Banken ondervinden op verschillende manieren beperkingen in de mate waarin zij geld en schuld creëren. Er moet vraag zijn naar krediet en de overheid legt prudentiële beperkingen op in de vorm van kapitaal-, leverage-, en liquiditeitsratio's waarbij vooral de leverage ratio relatief laag is.

Dat het aandeel van private schulden in de economie zo sterk gegroeid is in de afgelopen decennia is een vraagstuk dat politieke aandacht verdient. Zoals de WRR terecht stelt hebben financiële deregulering, innovatie (zoals securitisatie), fiscale bevoordeling van vreemd vermogen, de BTW-vrijstelling voor financiële diensten, de (zeer) lage inflatie en verplichte pensioenbesparingen bijgedragen aan dermate hoge schuldenniveaus dat deze ontwrichtend kunnen werken op de economie, zeker nu deze schuldenopbouw zich meer en meer concentreert bij gezinnen (hypotheek) en financiële instellingen (finance for finance). De lage rente waartegen in de afgelopen jaren veel verplichtingen zijn

aangegaan is eveneens een potentieel bedreigende factor. Triodos Bank beveelt aan dat de minister van Financiën een agenda voor houdbare private schuldenniveaus opstelt waarin alle voornoemde elementen een plaats hebben. Naast meer eigen vermogen (fiscaliteit) en beheerste inzet van pensioenvermogens bij aankoop van het eigen huis, is verdere (geleidelijke) aanpassing van de hypotheekrenteaftrek naar de opvatting van Triodos Bank aan de orde. Bij de waardering van woningen – relevant voor financiering – zal in toenemende mate de mate van duurzaamheid (zie het hoofdstuk Gebouwde omgeving van het Ontwerp-Klimaatakkoord) een belangrijke rol (moeten) spelen.

Concentratie, lage kapitaalbuffers en hoge toezichtkosten

In het position paper van Triodos Bank over de toekomst van de financiële sector ten behoeve van de commissie voor Financiën van de Tweede Kamer (12 december 2018) hebben wij reeds aandacht gevraagd voor de lage kapitalisatie (vooral de leverage ratio) van het Europese bankwezen. Hoewel de kapitalisatie in achterliggende jaren is verbeterd, is helder dat de buffers (geleidelijk) verder zullen moeten toenemen.

Daarnaast dreigt diversiteit in het bankenlandschap te verminderen door toenemende concentratie. De voorkeur van de ECB om nog grotere banken te creëren draagt hieraan bij. Dit achten wij onverstandig.

Deze ontwikkeling (hoge concentratie, lage buffers) stimuleert momenteel regelgevers en toezichthouders ertoe om verdergaande eisen te stellen in het kader van toezicht. Goed toezicht op banken is uiteraard onontbeerlijk en van groot publiek belang, maar deze dynamiek leidt geleidelijk aan tot steeds hoge(re) toezichtkosten, in het bijzonder voor kleine en middelgrote spelers. Die zijn feitelijk veroordeeld, vanwege hun omvang, tot de ‘standard approach’ die tot veel hogere kapitaalsbuffers leidt ten opzichte van de grootbanken. Dat meer concentratie een veel hoger systeemrisico met zich brengt, is algemeen bekend. Toenemende kosten van toezicht leiden ook tot hogere toetredingsdrempels voor nieuwkomers en dragen bij aan het ontstaan van schaduwbankieren (buiten de werkingssfeer van het toezicht). Het is daarom van groot belang dat proportionaliteit en diversiteit een nadrukkelijke plaats krijgen in het beleid van de EU en de toezichthouders. In plaats van concentratie zou deconcentratie leidraad van handelen van de ECB dienen te zijn teneinde systeemrisico’s te verminderen en het aantal systeembanken te reduceren. Het versterken van de diversiteit en concurrentie in de private bankensector en niet bancaire alternatieven als crowdfunding is eveneens een relevante route.

Vernieuwing van de betaalinstructuur

Private banken verzorgen de betaalinstructuur voor Nederland. Dit is een publiek belang bij uitstek maar wel sterk afhankelijk van de (grote) banken, zonder welke het betaalsysteem niet functioneert. Dat publieke belang bleek tijdens de financiële crisis een belangrijke reden voor politieke en monetaire autoriteiten om private banken overeind te houden met belastinggeld.

Er zijn goede redenen om naar een andere, meer publieke verankering van de betaalinstructuur te kijken. Vanwege het grote publieke belang dient dit systeem onder alle omstandigheden te functioneren en toegankelijk te blijven voor burgers en bedrijven. Daarnaast dient de integriteit en fraudebestendigheid van dit systeem op het hoogst denkbare niveau geborgd te worden. Hier is ruimte voor verbetering door meer samenwerking tussen de banken onderling en met de overheid zelf. Concreet kan

gedacht worden aan een 'Bankgirocentrale 2.0' in de vorm van een aparte rechtspersoon – een 'utility', gezamenlijk beheerd door banken en overheid – die verantwoordelijk is voor de (digitale) betaalinfrastructuur. Dit creëert efficiencyvoordelen en draagt zo ook bij aan diversiteit omdat ook kleinere partijen gebruik kunnen maken van de schaalvoordelen. De interface voor de klant blijft de bank, die deze met slimme apps voor het beheer van dienst kan zijn. Op dat gebied is concurrentie het meest op zijn plaats.

Triodos Bank
12 juni 2019